Η Εξουσία των Διανοούμενων

Χάρης Ναξάκης

Υπάρχουν 2 (;) δρόμοι για να αναλύσεις τους λόγους αποτυχίας της πρώτης (;) πληβειακής επανάστασης, της Οκτωβριανής. Ο πρώτος, που ακολούθησα κι εγώ στα νιάτα μου, αλλά γρήγορα τον εγκατέλειψα, είναι ότι για όλα φταίνε η σταλινική γραφειοκρατία, η σταλινική αντεπανάσταση, η προσωπολατρία κ.λπ. Ο δρόμος αυτός είναι εύκολος και απλοϊκός.

Για να τεκμηριώσει κάποιος τον σταλινικό ολοκληρωτισμό αρκούν τα στοιχεία που παραθέτει ο Κ. Παπαϊωάννου στη *Γένεση του Ολοκληρωτισμού*: από τους 82 ηγέτες που πέρασαν από την Κεντρική Επιτροπή και τη Γραμματεία από το 1917 έως το 1929, οι 14 καταδικάστηκαν σε θάνατο ή σε μακροχρόνια φυλάκιση, 3 αυτοκτόνησαν, 3 δολοφονήθηκαν και 41 εξαφανίστηκαν χωρίς να αφήσουν ίχνη την περίοδο των εκκαθαρίσεων (1935-38). Όσον αφορά τα μεσαία στελέχη, το 70% των μελών της Κεντρικής Επιτροπής, το 60% των αντιπροσώπων του κόμματος στο 17ο συνέδριο, εξαφανίστηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Ο δεύτερος δρόμος ερμηνείας της αποτυχίας της Οκτωβριανής Επανάστασης, τον οποίο επίσης ακολούθησα στα νιάτα μου, αλλά επίσης εγκατέλειψα, είναι η άποψη ότι πριν από τη σταλινική αντεπανάσταση και μέχρι τον θάνατο του Λένιν είχαμε ένα αυθεντικό σοσιαλιστικό καθεστώς ή η αντίληψη ότι και ο λενινισμός ήταν μια μορφή ιακωβίνικης αυταρχικής εξουσίας, αλλά η θεωρία, ο Μαρξ, είχε δίκιο. Φταίνε οι μαρξιστές, οι επίγονοι, η εφαρμογή της θεωρίας, όχι ο Μαρξ.

Είναι όμως γνωστό ότι ο Λένιν υποστήριζε την εξουσιαστική αντίληψη πως η σοσιαλιστική ιδεολογία εισάγεται από τους διανοούμενους στην εργατική τάξη, μέσω του κόμματος-μεσσία, γιατί οι πληβείοι είναι ανίκανοι να παραγάγουν αυθόρμητα το σοσιαλιστικό πρόταγμα.

Είναι όμως λιγότερο γνωστό ότι την ιακωβίνικη αυτή αντίληψη ο

Λένιν την κληρονόμησε από τον Μαρξ που στα *Groundrisse* λέει «**ο ρόλος μας είναι να δώσουμε στην ανθρωπότητα τη συνείδηση ότι πρέπει να απελευθερωθεί από την καταπίεση. Είτε το θέλει είτε δεν το θέλει».**

Την εξουσιαστική αυτή αντίληψη εκσυγχρόνισαν ο Γκράμσι και ο δικός μας ο Πουλαντζάς, εισάγοντας την έννοια του **οργανικού διανοούμενου**, που είναι ο ειδικός που θα εκφράσει τη συλλογική συνείδηση των από κάτω. Πόσο δίκιο είχε τελικά ο Μπακούνιν που θεωρούσε ότι οι απόψεις του Μαρξ «οδηγούν σ' ένα νέο κρατικό σύστημα, που υποτίθεται ότι βασίζεται στην κυριαρχία της λαϊκής βούλησης, αλλά στην ουσία η λαϊκή κυριαρχία θα έχει υποταχθεί στη διανοητική μειοψηφία».

Πώς λοιπόν μια πληβειακή επανάσταση, όπως η Οκτωβριανή, μετατράπηκε σε καταπιεστική εξουσία; Για να απαντήσουμε στο ερώτημα της καταγωγής της ιεραρχίας, της εξουσίας και της εκμετάλλευσης, χρειαζόμαστε ένα ερμηνευτικό εργαλείο και το μόνο ακατάλληλο είναι η μαρξιστική θεωρία.

Ο μαρξισμός θεμελίωσε ένα ανθρωπολογικά μονοδιάστατο ον, τον homo faber (άνθρωπος κατασκευαστής). Η ανθρώπινη ουσία ταυτίζεται με την παραγωγική δύναμη του ανθρώπου, την εργασία, οι παραγωγικές δυνάμεις αναγορεύονται σε δημιουργό της πραγματικότητας. Ο κατά Μαρξ άνθρωπος είναι ένας homo economicus, η ουσία του είναι η παραγωγική του φύση, οι ουσιώδεις δυνάμεις του είναι οι παραγωγικές του δυνάμεις.

Για τον λόγο αυτό κάθε μορφή εξω-οικονομικής ζωής, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Παπαϊωάννου στο βιβλίο του *«Μαρξ και μαρξισμός»*, δεν έχει πραγματική βάση, γεγονός που οδηγεί τον Μαρξ να θεωρεί ότι «δεν υπάρχει ιστορία της πολιτικής, του δικαίου, της τέχνης, της θρησκείας». Πώς να ερμηνεύσουμε με βάση το μαρξιστικό σχήμα την εμφάνιση μιας καταπιεστικής εξουσίας μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, αφού στην εξουσία βρίσκεται ένα εργατικό κόμμα -και διά μέσου αυτού οι καταπιεσμένοι- και ταυτόχρονα δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής; Απλώς δεν μπορούμε. Γι' αυτό ο Τρότσκι

έλεγε ότι έχουμε εργατική εξουσία, ολίγον γραφειοκρατικοποιημένη, για το ΚΚΕ μια αυθεντική εργατική εξουσία, και για την εξωκοινοβουλευτική Αριστερά όλα ήταν τέλεια μέχρι τον Λένιν.

Γιατί όμως δεν μπορούμε; Διότι κάθε καταπιεστική εξουσία για τον μαρξισμό απορρέει από τον καταμερισμό της εργασίας, από τη σφαίρα της παραγωγής, από την κατοχή των παραγωγικών δυνάμεων, δηλαδή από την οικονομική εξουσία. Πρόκειται για ένα τεράστιο ψέμα.

> *Δεν είναι η οικονομική εξουσία το αποκλειστικό εργαλείο που προσφέρει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να διευθύνουν άλλους. Η Αίγυπτος των Φαραώ είναι ως παράδειγμα, σύμφωνα με τον Παπαϊωάννου, αρκετό για να καταρρίψει αυτόν τον μύθο.*

Η εξουσία στην Αίγυπτο δεν ασκείται από ιδιοκτήτριες τάξεις, δεν υπάρχουν μεγαλογαιοκτήμονες, δεν υπάρχει ατομική ιδιοκτησία, αλλά μόνο κρατική, την οποία διευθύνει μια τάξη που ο Μαρξ αρνείται να αναγνωρίσει: η γραφειοκρατία και το ιερατείο. Η μετατροπή επίσης του κλήρου κατά τον Μεσαίωνα σε μια νέα άρχουσα τάξη δεν προέρχεται φυσικά από τον ρόλο του στην παραγωγή, αλλά από την πνευματική του εξουσία. Η εξουσία στο Βυζάντιο προήλθε από τα πάνω, από τις εξω-οικονομικές δυνάμεις του κράτους, της γραφειοκρατίας και της εκκλησίας και όχι από τις καθαυτό τάξεις.

Εκτός λοιπόν από την οικονομική εξουσία, τη μόνη που αναγνωρίζει ο μαρξισμός, η διαίρεση της κοινωνίας σε ανώτερες και κατώτερες τάξεις μπορεί να προέλθει και από άλλες εξουσίες, όπως η ιδεολογική εξουσία (θρησκευτική, διανοούμενοι), η στρατιωτική εξουσία ή η πολιτική εξουσία (γραφειοκρατία, μάνατζερ κ.λπ.), εξουσίες που έχουν αυτόνομα χαρακτηριστικά από την οικονομική εξουσία. Η πασιφανής αυτή πραγματικότητα, ότι δηλαδή δεν είναι μόνο η οικονομική εξουσία το εργαλείο μέσω του οποίου κάποιοι διευθύνουν και εξουσιάζουν άλλους, ισχύει και στην περίπτωση της Σοβιετικής Ενωσης.

Ποια είναι αυτή η νέα άρχουσα τάξη που ασκεί την εξουσία; Είναι η κρατική γραφειοκρατία, που σταδιακά θα αναπτύξει έναν κρατικό καπιταλισμό. Από ποιους αποτελείται αυτή η νέα άρχουσα τάξη; Η κρατική γραφειοκρατία αποτελείται από: την επαναστατική πρωτοπορία, τα ανώτερα και μεσαία στελέχη του κόμματος, τους διανοούμενους, τα ανώτερα διευθυντικά στελέχη του κράτους, την κομματική αριστοκρατία που διηύθυνε τα κολχόζ και τέλος διάφορους φορείς γνώσης (μηχανικοί, μάνατζερ κ.λπ.).

Από τους κόλπους της γραφειοκρατίας αυτής προήλθαν και οι σημερινοί ολιγάρχες.

———————————————-

* *Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο ΤΕΙ Ηπείρου, συγγραφέας*

efsyn.gr